

Мінская багаслоўская семінарыя
Саюза евангельскіх хрысціян баптыстаў у Рэспубліцы Беларусь

Тэалагічны інстытут хрысціян веры евангельскай (г. Мінск)

Евангельская Царква Беларусі: гісторыя і сучаснасць

Выпуск 5

(да 100-годдзя Вялікага евангельскага прабуджэння ў
Брэсце і 90-годдзя выдання беларускага перакладу
Новага Запавету і Псальмаў)

Зборнік матэрыялаў
V Міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі
(Мінск, 4 снежня 2021 г.)

Мінск
«Пазітыў-цэнтр»
2022

УДК [279.123+274/278]-9(476.7-25)(082)

ББК 86.376(4Бен)

E13

Укладальнікі:

А.І. Бокун, А.У. Унучак, Ю.А. Бачышча

Рэдакцыйная катэгорія:

П.І. Асененка, Ю.А. Бачышча, А.І. Бокун, Л.І. Міховіч, С.С. Паднюк,
А.У. Унучак, Р.В. Шапялевіч

Рэцэнзент:

кандыдат гістарычных навук В.В. Яноўская

E13 Евангельская Царква Беларусі: гісторыя і сучаснасць. Выпуск 5 (да 100-годдзю
дзяя Вялікага евангельскага прафілізаціі ў Брэсце і 90-годдзю выдання беларускага
перакладу Новага Запавету і Псалтымаў : зборнік матэрыялаў Міжнароднай навукова-
практычнай канферэнцыі. (Мінск, 4 снежня 2021 г.) / уклад.: А.І. Бокун, А.У. Унучак,
Ю.А. Бачышча. — Мінск : Пазытыў-цэнтр, 2022. — 272 с. : іл.

ISBN 978-985-7193-85-1.

Зборнік прысвечаны 100-годдзю Вялікага евангельскага прафілізаціі ў Брэсце
і 90-годдзю выдання перакладу на сучасную беларускую мову Новага Запавету і
Псалтымаў. У кнігу ўвайшлі артыкулы, якія асвяляюць жыццё і служэньне пастара
Брэсцкай баптысцкай царквы і перакладчыка Бібліі на беларускую мову Лукаша
Дзекуць-Малея, а таксама даследаванні беларускіх і замежных аўтараў, прысвечаныя
розным старонкам гісторыі Евангельской Царквы Беларусі. Уваже чытача
прадстаўлены аналіз беларускай пратэстанцкай думкі канца XVI і пачатку XVII
стст., гістарычны партрэт Гальяша Леўчыка і Антона Неканда-Трэпкі і іншыя
цікавыя матэрыялы.

Для тых хто цікавіцца гісторыяй Евангельской Царквы Беларусі і канфесійнай
гісторыяй нашай краіны.

УДК [279.123+274/278]-9(476.7-25)(082)

ББК 86.376(4Бен)

ISBN 978-985-7193-85-1

© Мінскай бағаслоўскай семінарыя Саюза
евангельских хрысціян баптыстаў
у Рэспубліцы Беларусь, 2022
© Афармштат. ПВУП «Пазытыў-цэнтр», 2022

ЗЪМЕСТ

Прадмова.....	7
Антоні Бокун. Лукаш Дзекуць-Малей і беларускія пераклады Бібліі	10
Андрэй Самусік. Замежныя адукатыўныя паездкі пратэстантаў з тэрыторыі Беларусі ў сярэдзіне XVI – першай палове XVII ст.	20
Людміла Іванова. Метрычныя кнігі кальвінісцкіх цэркваў XVII ст. як крыніцы гісторыі Рэфармацыі ў Вялікім Княстве Літоўскім	37
Уладзімір Падалінскі. Проблемы ўлады ў прывітальнай прамове Крыштафа Дарагастайскага на валынскім сойме Рэчы Паспалітай 1596 г.	46
Ігар Бортнік. Грамадска-палітычныя ідэі ў творы «Меркаванне невядомага евангеліка пра рэлігійную талеранцыю ў Польшчы» (1613-1615 гг.)....	55
Уладзімір Казлоў. Метрычныя кнігі ў фондах Нацыянальнага гістарычнага архіва Беларусі і Нацыянальнага гістарычнага архіва Беларусі (г. Гродна) як крыніца па гісторыі евангельскага руху (1834-1969 гг.)	70
Леанід Міховіч. Узнікненне і шляхі распаўсюду евангельска-баптысцкага руху ў Беларусі.....	92
Андрусь Унучак. Пачатак служэння Лукаша Дзекуць- Малея (1912-1914 гг.).....	104
Юрась Бачышча. «Божая ліра» Гальяша Леўчыка.....	121
Уладзімір Русецкі. Забеспячэнне духоўнай літаратурай евангельскіх цэркваў у Заходній Беларусі (пачатак XX ст. – канец 1980-х гг.)	143
Алена Глагоўская. Антон Неканда-Трэпка — эвангелік, паяднаны з беларускасцю	168
Таццяна Лісоўская. Аб'яднанне Цэркvaў Хрыстовых евангельскага веравызнання ў Польшчы на II Міжнародным Кангрэсе Цэркvaў Хрыстовых у Лестэры ў 1935 г.	196

<i>Павел Асцененка. Імкненне да аб'яднання евангельскіх цэркvaў у Заходній Беларусі (1921-1944)</i>	207
<i>Руслан Шапялевіч. Евангельскі рух у Ганцавіцкім раёне на прыкладзе вёсак Люсіна і Малькавічы (па матэрыялах вуснай гісторыі)</i>	211
<i>Таццяна Касатая. Сувязі беларускіх евангельскіх хрысціян-баптыстаў з замежнымі арганізацыямі і вернікамі ў савецкі перыяд (1945-1980-я гг.)</i>	219
<i>Павел Калоша. Евангельскія цэрквы ў Пухавіцкім раёне (1991-2021 гг.)</i>	233
<i>Сяргей Паднюк. Сучасны пераклад Новага Запавету на беларускую мову, зроблены мінскім пастарам Антоніем Бокунам</i>	249
<i>Юрась Гецэвіч, Андрусь Унучак, Эвеліна Пратасеня, Андрэй Бакуновіч, Яўгенія Зяноўка. Гісторыка-культурны турыстычны маршрут «Брэст — горад Бібліі» ў персанальнym аўдыягідзе</i>	259
<i>Заключочнае слова</i>	268
<i>Звесткі пра аўтараў</i>	270

CONTENTS

<i>Introduction.....</i>	7
<i>Antoni Bokun. Lukaš Dziekuć-Malej and the translation of the Bible into Belarusian language</i>	10
<i>Andrei Samusik. Foreign educational activities of Lutherans and Calvinists from the territory of Belarus in the middle of the 16th - first half of the 17th centuries</i>	20
<i>Ludmila Ivanova. The metric books of Calvinist churches of the 17th century as sources for the history of the Reformation in the Grand Duchy of Lithuania</i>	37
<i>Uladzimir Padalinski. The problems of authority in Christopher Darahastajski's Speech of Welcome at the General Diet of the Polish-Lithuanian Commonwealth (1596)</i>	46
<i>Ihar Bortnik. Social and political ideas in the work «Zdanie bezimiennego ewangelika o tolerancji religijnej w Polsce» (1613-1615)</i>	55
<i>Uladzimir Kazlou. The metric books in the fonds of the National Historical Archives of Belarus and the National Historical Archives of Belarus (in Hrodna) as a source for the history of the Evangelical movement (1834-1969)</i>	70
<i>Ieanid Mikhovich. The emergence and ways of spreading of the Evangelical Baptist movement in Belarus</i>	92
<i>Andrus Unuchak. The beginning of the ministry of Lukaš Dziekuć-Malej (1912-1914)</i>	104
<i>Yury Bachyshcha. "God's Lyre" by Haljaš Leūčyk</i>	121
<i>Uladzimir Rusetski. Provision of spiritual literature for evangelical churches in Western Belarus (beginning of the 20th century - end of the 1980s)</i>	143
<i>Helena Glogowska. Anton Niekanda-Trepka, a Protestant reconciled with Belarusianness</i>	168
<i>Tatsiana Lisouskaya. The Union of Churches of Christ in Poland at the Second World Congress of the Churches of Christ in Leicester in 1935</i>	196
<i>Pavel Asenenka. Striving to unite evangelical churches in Western Belarus (1921-1944)</i>	207

Юрась ГЕЦЭВІЧ, Андрусь УНУЧАК,
Эвеліна ПРАТАСЕНЯ, Андрэй БАКУНОВІЧ,
Яўгенія ЗЯНОЎКА

Гісторыка-культурны турыстычны маршрут «Брэст — горад Біблій» ў персанальнym аўдыягідзе

У 2019 г. адзін з самых старажытных гарадоў Беларусі — Брэст — адсвяткаваў тысячу год свайго існавання. Зручнае геаграфічнае размяшчэнне спрыяле поспеху транзітнага, прамысловага і сельскагаспадарчага напрамкаў развіцця горада. А славутыя мясціны прышыгваюць вандроўнікаў сваёй багатай гісторыяй і культурай, што робіць Брэст адным з перспектывных цэнтраў сучаснага беларускага турызму. Акрамя таго, заснаванне першай друкарні (1533 г.) і выданне ўнікальной Берасцейскай Бібліі (1563 г.), якое ажыццяўі канцлер ВКЛ і берасцейскі староста Мікалай Радзівіл Чорны, зрабілі Брэст адным з культурных цэнтраў Беларусі. У Брэсце жыву і працаў пастар Лукаш Дзекуць-Малей, які разам з Антонам Луцкевічам, здзесніў першы пераклад і выданне Новага Запавету і Псалтыра на сучасны беларускі мове (1931 г.).

Брэст — горад шматканфесійны. Традыцыйна тут служаць Богу і людзям праваслаўныя, каталікі, пратэстанты і юдэі. У Брэсце працујуць 2 універсітэты, 2 тэатры, абласная філармонія і абласная бібліятэка. Сёння ў горадзе прымаюць наведнікаў шэраг музеяў, сярод якіх ёсьць унікальныя для Беларусі — Археалагічны музей “Бярэсце” ў складзе Брэсцкага абласнога краязнаўчага музея, а таксама Музей авіяцыі і касманаўтыкі ў вёсцы Тамашоўка каля Брэста.

Каб папулярызаваць гісторыка-культурную спадчыну Брэста, калектыв аўтараў (А. Унучак, Ю. Гецэвіч, С. Брышцель,

А. Барысюк, І. Муха) падрыхтавалі для турыстаў брашуру “Турыстычны маршрут “Брэст — горад Біблій”. Пад гэтай жа назвай інфармацыя змешчана і ў аўдыягідзе KrokApp.

Этапы падрыхткі турыстычнага маршруту

Ідэя стварэння падобнага маршруту з'явілася яшчэ ў 2013 г. Для яе рэалізацыі былі праведзены тры тэматычныя экспкурсіі. Дзве з іх адбыліся ў 2014 г. і адна — у 2015 г.¹ Так і ўзнік план апісаньня атрыманы вопыт у паслядоўным маршруце па важнейшых мясцінах Брэста, звязаных з выданнем ці перакладам біблейскіх тэкстаў.

Распрацоўка брашуры “Брэст — горад Біблій” пачалася з выбару 10 асноўных кропак. Гэта самая аптымальная колькасць тых мясцін, якія можна наведаць за адзін раз. Гэта Вялікая сінагога (сучасны кінатэатр “Беларусь”), помнік тысячагоддзя Брэста, памятны знак “Магдэбургскае права”, насценны малюнак “Берасцейская друкарня”, скульптура “Гербы горада”, насценны малюнак “Панарама Брэста ў XVII ст.”, насценны малюнак “Берасцейскі манетны двор”, будынак Берасцейскай кірхі, будынак, дзе праводзіў набажэнствы пастар Лукаш Дзекуць-Малей, памятны знак “Брэсцкая Біблія”.

Наступным крокам стала распрацоўка турыстычнай мапы з нанісеннем кропак сучаснага і старажытнага Брэста. Для знаёмства з кожнай славутасцю быў напісаны адпаведны тэкст. Таксама была створана храналогія асноўных падзеяў у гісторыі Брэста і раздел “Райм наведаць”. Мастак Ганна Рэдзька падрыхтавала макет кнігі, стварыла ілюстрацыі для кропак і вокладку. Пасля падрыхтоўкі выходных даных, макетавання і вычыткі тэксту брашура была здадзена ў друк. У 2019 г. выданне «Турыстычны маршрут “Брэст — горад Біблій”»² з'явілася на паліцах кнігарняў (малюнак 1).

¹ Гецэвіч Ю., Зяноўка Я., Русецкая Э., Дзенісюк З., Драгун А., Бакуновіч А., Гусціновіч П. Рэалізацыя бесперапыннай даступнасці гісторыка-культурных экспанатаў выставы “Беларусь і Біблія” з дапамогай аўдыягідаў // Евангельская Царква Беларусі: гісторыя і сучаснасць. Вып. IV. Мінск, 2021. С. 404-412.

² Унучак А. Турыстычны маршрут: Брэст — горад Біблій / А. Унучак, Ю. Гецэвіч, С. Брышцель, А. Барысюк. Мінск, 2019. 32 с.

Маршрут экспкурсіі пачынаецца ад будынка Вялікай сінагогі і рухаецца ў бок помніка Тысячагоддзя Брэста, на якім змешчаны скульптурныя выявы гістарычных герояў берасцейскай мінуўшчыны, і заканчваецца калі памятнага знака “Брэсцкая Біблія”, усталяванага ў 2017 г.

Мал. 1. Выданне Турыстычны маршрут “Брэст — горад Біблій” на беларускай і англійскай мовах.

Брашура складаецца з сямі раздзелаў. У “Прадмове” і раздзеле Маршрут экспкурсіі “Брэст — горад Біблій” аўтары звяртаюцца да чытача, прапаноўваючы адправіцца разам у падарожжа, у час якога можна даведацца пра гісторыю Брэста ад часу выходу радзівілаўскай Бібліі да часу выдania Новага Запавету і Псальмаў Л. Дзекуць-Малея і А. Луцкевіча. Далей прадстаўлена “Мапа экспкурсіі” з прывязкай да сучасных вуліц, на якой нанесена 20 мясцін экспкурсіі. “Аб’екты экспкурсіі” апісваюць 10 кропак турыстычнага маршруту. Для кожнай кропкі вызначаны адрес і каардынаты месцазнаходжання, дадаецца яе апісанне, ілюстрацыі гістарычнага і сучаснага выгляду. “Галоўная падзея ў гісторыі Брэста” адлюстроўваюць важнейшыя даты і перыяды гісторыі горада (малюнак 2). Для ўсіх туристаў таксама прадстаўляецца шэраг карысных спасылак на adresы

музеяў, бібліятэк, кнігарняў, храмаў, кавярняў, аўтавакзалаў, таксі і інш. у раздзелах: “Райм наведаць у Брэсце” і “Карысная дадатковая інфармацыя”.

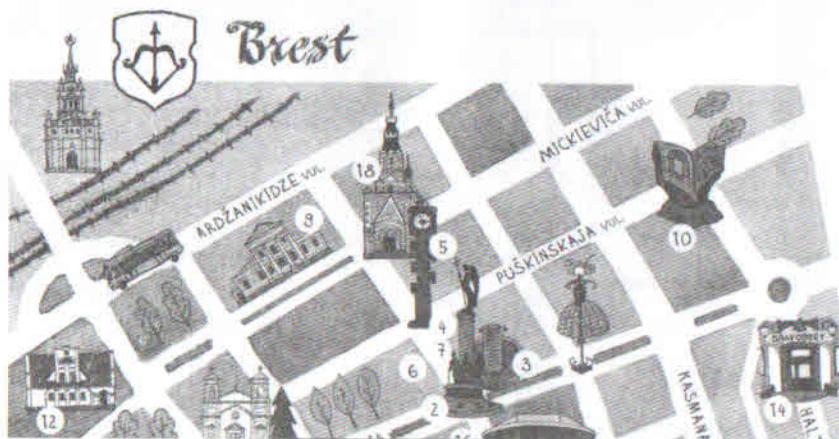
Мал. 2. Ілюстрацыі першай кропкі маршруту: гістарычнай Вялікай Сінагогі і сучаснага кінатэатра “Беларусь”.

Пасля выходу з друку беларускамоўнага выдання аўтары задумаліся аб канцепцыі стварэння ангельскай версіі для замежнікаў. Штодзённа Брэст наведвае вялікая колькасць турыстаў, у тым ліку і іншамоўных; актуальнасць перакладу брошуры здавалася відавочнай. У тым жа годзе пасля перакладу тэкставага матэрыялу (10 кропак), надпісаў для турыстычнай мапы і дапрацоўкі ілюстрацый былі падрыхтаваны выходныя даныя. Ангельскі тэкст цалкам адаптавалі для замежнікаў. Толькі тапонімы, геаграфічныя назвы, імёны ўласныя захаваныя згодна з беларускай транслітарацыяй (беларуская лацінка). Працэс вычыткі адбываўся паўднаматычна праз платформу для апрацоўкі тэкставай і гукавой інфармацыі для розных тэматычных даменаў *corpus.by*³, затым тэкст быў вывераны лінгвістамі. Такім чынам было падрыхтавана англомоўнае выданне “*Brest, a city of the Bible*”⁴ (малюнак 1, 3).

³ Электронны рэсурс: <http://corpus.by/> Платформа для апрацоўкі тэкставай і гукавой інфармацыі для розных тэматычных даменаў *corpus.by*

⁴ Unučak A. *Brest – a city of the Bible: Tour* / A. Unučak, J. Hiecevič, S. Bryščiel, A. Barysiuk, I. Mukha. Minsk, 2019. 32 p.

Наступным крокам папулярызацыі маршруту стала распрацоўка інтэрактыўнай версіі кропак у аўдыягідзе *KrokApp*⁵. Гэта IT-платформа, прызначаная для збору, захавання і папулярызацыі культурнай спадчыны. Аўдыягід дазваляе даведацца пра цікавыя факты, атрымаць практычную інфармацыю і карысныя паведамленні па ходзе руху індывидуума на мясцовасці. Карыстальнік можа атрымаць хуткі і зручны доступ да інфармацыі пра вялікую колькасць населеных пунктаў Беларусі (больш за 70). Кантэнт даступны на трох мовах: беларускай, англійскай, рускай. Ужо распрацаваны прататып для чэшскай і кітайскай моў.

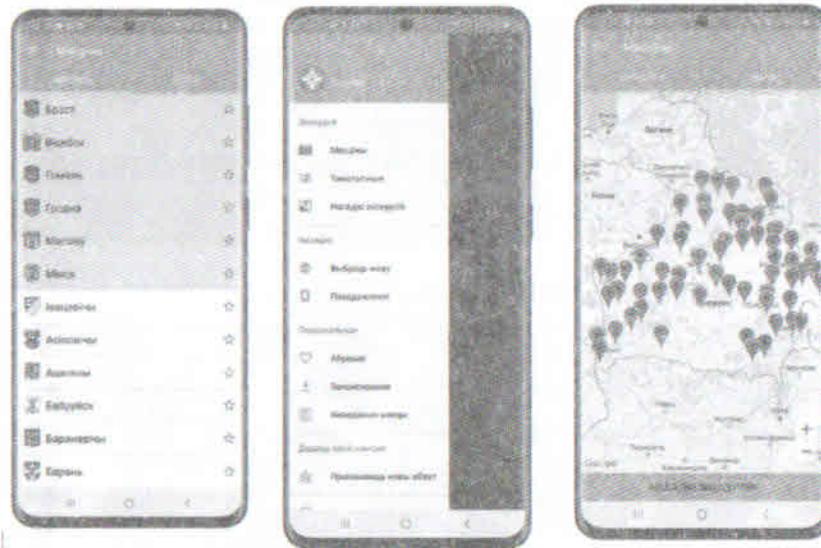

Мал. 3. Фрагмент мапы ангельскай версіі турыстычнага маршруту “Брэст — горад Бібліі”.

Аўдыягід прапаноўвае два рэжымы выбару славутых мясцін: месцы і мапа Беларусі, на якой нанесены розныя кропкі па гарадах (малюнак 4). Пасля абрання горада, у якім зацікаўлены карыстальнік, праграма выдае спіс аб'ектаў, з якімі можна пазнаёміцца. Апісанне кожнай мясціны пацвярджаецца

⁵ Электронны рэсурс: <https://play.google.com/store/apps/details?id=by.ssrlab.krokapp> *KrokApp* // GooglePlay

гісторычнымі крыніцамі, тэксты верыфікуюцца спецыялістамі Інстытута гісторыі НАН Беларусі. Інфармация прадстаўлена ў аўдыя-, фота- і тэкставым фармаце; можна як праслушаць яе, так і прачытаць.

Мал. 4. Інтэрфейс android-версii KrokApp.

На этапе стварэння аўдыяверсii для кропак турыстычнага маршруту па Брэсце на беларускай мове было прынята рашэнне пашырыць колькасць кропак да 35. Першапачаткова падрыхтавалі тэксты для дадатковых 25 кропак з гісторыі і культуры Брэста, былі адзначаны GPS-каардынаты кожнай кропкі на Google мапе ў KrokApp. Пасля іх агучвання на беларускай мове была зроблена загрузка аўдыяфайлаў у сістэму KrokApp. Апошнім крокам стала праверка на мясцовасці ў Брэсце працы аўдыягіда для кожнай кропкі. Такі ж алгарытм быў прыменены для распрацаваных рускай і ангельскай версій турыстычнага маршруту па Брэсце ў KrokApp.

Малюнак 5 адлюстроўвае мемарыяльнае месца, прысвечанае пачатку служэння ў Брэсце першага перакладчыка Бібліі на сучасную беларускую мову пастара Лукаша Дзекуць-Малея.

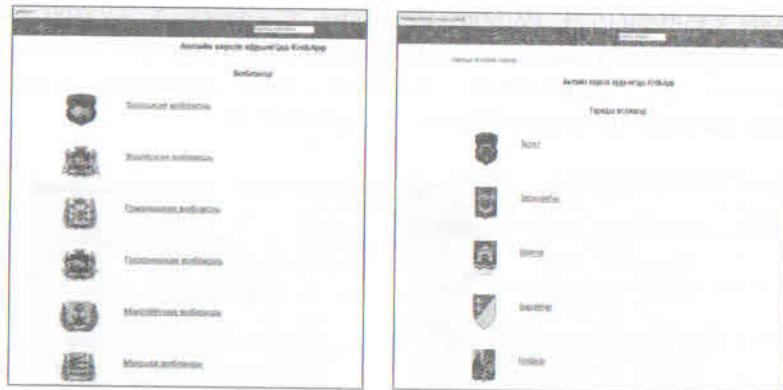
Гэтай славутасці і прысвечана адна з кропак у аўдыягідзе. KrokApp прапануе праслушаць яе апісанне ці прачытаць кароткую нататку. У друкаваным выданні гэта дзвяятая кропка турыстычнага маршруту “Брэст — горад Бібліі”.

Мал. 5. Будынак, дзе праводзіў набажэнствы
Лукаш Дзекуць-Малей у KrokApp
(інтэрфэйс беларускай і ангельскай мовах).

Для карыстальнікаў, якія жадаюць праглядзець маршрут на камп’ютары, даступна онлайн-версія дадатку⁶ (малюнак 6). Неабходна адзначыць, што IT-платформа адкрытая для ўдасканалення і развіцця праграмістамі, а таксама для папаўнення карыснымі данымі ад гісторыкаў, прафесійных гідаў, турыстычных цэнтраў, мясцовых краязнаўцаў, музеяў і аматараў гісторыі Брэста. Гэта робіць магчымым папаўніць кантэнт мясцін не толькі г. Брэста, але і іншых гарадоў Рэспублікі Беларусь.

⁶ Электронны рэсурс: <http://krokapp.by/> KrokApp — персанальны аўдыягід па гарадах Беларусі

Мал.6. Брэст у Web-версii krokapp.com.

Заключэнне

Такім чынам, распрацоўка турыстычнага маршруту “Брэст – горад Бібліі” была рэалізавана ў двух варыянтах. Для тых, каму падабаюцца традыцыйныя дапаможнікі ў выглядзе мап і брашур, будзе карысным друкаванае выданне з аднайменнай назвай на беларускай і ангельскай мовах. Карыстальнікам мабільных дадаткаў падыдзе інтэрактыўная версія падарожжа па 35 кропках на трох мовах (беларускай, ангельскай і рускай) у аўдыягідзе KrokApp. Трэба адзначыць, што кожны можа выкарыстаць абодва шляхі знаёмства са славутасцямі маршруту. Дададзеныя QR-коды на кнігу Турыстычны маршрут “Брэст – горад Бібліі”, пазначаныя для хуткага пераходу на онлайн-версію аўдыягіда KrokApp з мэтай праслухоўвання агучанага матэрыялу і зручнай навігациі па кропках GPS праз мабільны дадатак.

Для большай папулярызацыі гісторыка-культурных мясцін Брэста плануеца наступнае:

- Выданне брашуры Турыстычны маршрут “Брест — город Библии” на рускай мове.
- Стварэнне агучанай версii кропак па Брэсце для аўдыягіда KrokApp на рускай мове.
- Дапрацоўка мабільных дадаткаў KrokApp з магчымасцю выбару тэматычных эксперцій.
- Папулярызацыя турыстычнага маршруту “Брест — город Библии” у тэкставай і гукавой версіях.

- Прапрацоўка тэматычных эксперцій у тэкставай і гукавой версіях па іншых мясцінах Беларусі.

SUMMARY

*Yuras Hetsevich, Andrus Unuchak,
Evelina Pratasienia, Andrus Bakunovich,
Yauheniya Zianouka*

Historical and cultural tourist tour «Brest, a city of the Bible» in a personal audio guide

This article is devoted to the development of tourist tour in Brest. This city is one of the promising centers in Belarus due to its rich history and culture. In order to popularize the historical and cultural heritage and note the importance of Brest religious experience (the foundation of the first printing house (1533) and the publication of a unique Bible in Belarusian (1563)), the authors of the article prepared a tourist route “Brest, a city of the Bible”, which is placed in the printed manual and audio guide KrokApp. Printed edition describes 10 landmarks in Belarusian and English. An interactive version of thirty-five places is available in three languages (Belarusian, English and Russian) in KrokApp audio guide.